

SIGURNA I ZDRAVA MJESTA RADA U EUROPI – KAKVA JE SITUACIJA 2023.?

© Gerdentkoff / Adobe Stock

Snažno zakonodavstvo i politike u području sigurnosti i zdravlja na radu mogu pridonijeti smanjenju štete s kojom se suočavaju pojedinci i društvo, a koja se može izbjeći¹. Unatoč napretku u pogledu sigurnosti i zdravlja na radu ostvarenom u državama članicama EU-a tijekom posljednja tri desetljeća, u određenim područjima i dalje su potrebna poboljšanja. Smanjenje broja nesreća na radu neutralizirano je porastom psihosocijalnih i emocionalnih uzročnika stresa koji utječu na dobrobit radnika, dok su fizički rizici i ergonomska opterećenja i dalje na visokoj i stabilnoj razini. Osim toga, s obzirom na upotrebu novih tehnologija na radnom mjestu, prelaska u druge sektore i promjene u radnoj snazi te globalizaciju, potrebne su šire i sveobuhvatnije mjere u području sigurnosti i zdravlja na radu.

U ovom sažetku politike iznose se glavni zaključci izvješća **Sigurnost i zdravlje na radu u Europi: stanje i trendovi 2023.**², u kojem se razmatraju različiti pokazatelji, trendovi i kontekstualna kretanja u području sigurnosti i zdravlja na radu.

Smanjenje stope učestalosti nesreća na radu bez smrtnih posljedica za 58 % u razdoblju od 1998. do 2019.

Poboljšanja i kretanja

Znatan napredak ostvaren je u različitim ključnim područjima sigurnosti i zdravlja na radu, među ostalim u zakonodavstvu, smjernicama, uputama, razvoju te upotrebi digitalnih alata za potporu i sustava za upravljanje. Povećana je i razina osviještenosti o posebnim rizicima za određene skupine, psihosocijalnim rizicima i mentalnom zdravlju. Tehnički i organizacijski napredak ostvaren je i u područjima kao što su sustavi za koordinaciju sigurnosti i upozoravanje, tehnološka rješenja za smanjenje fizičkih rizika kao što su buka i prašina, rukovanje opasnim kemikalijama, zdravstvena skrb, financijski poticaji i obveze u pogledu osiguranja.

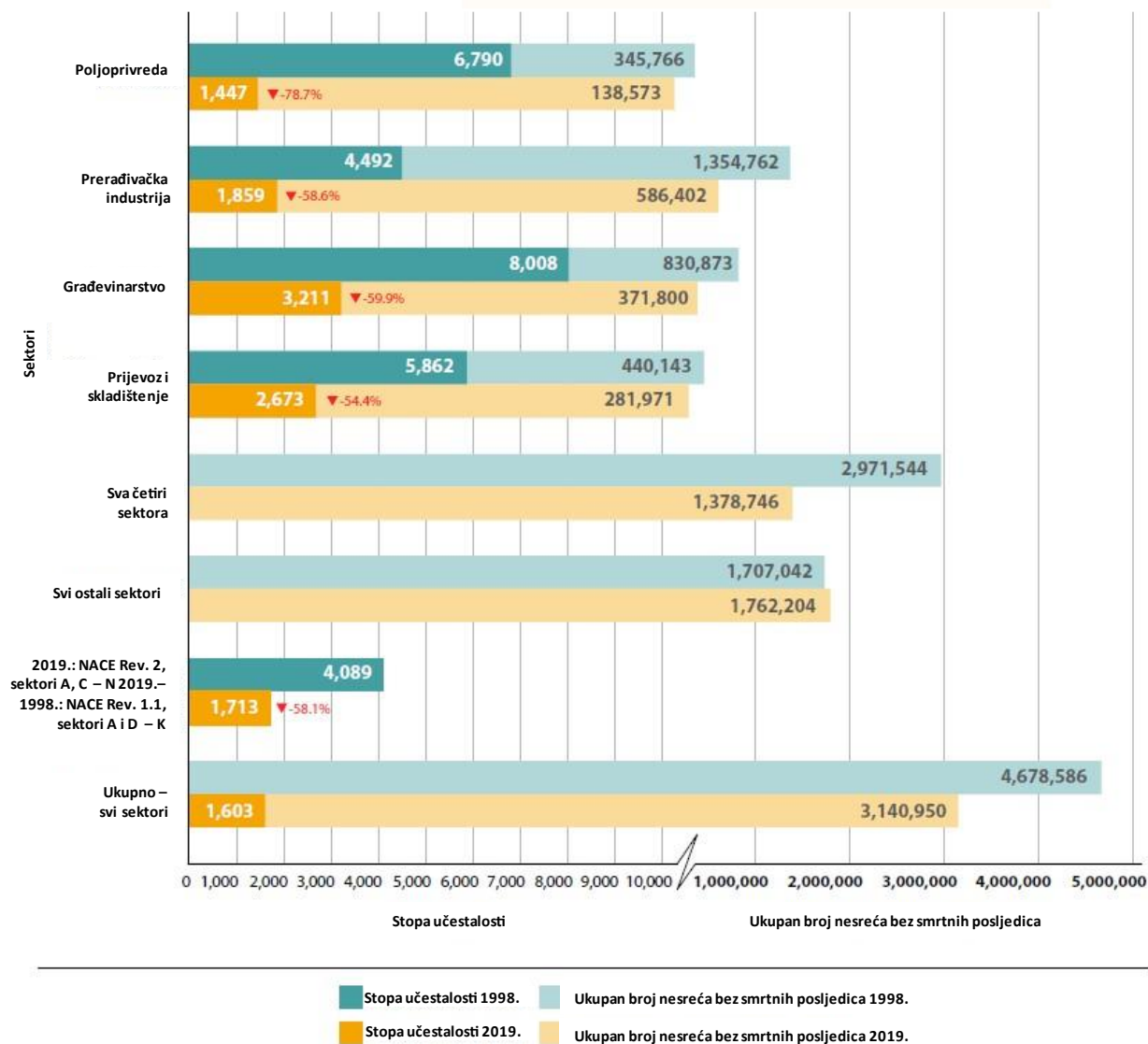
Zakonodavstvo EU-a u području sigurnosti i zdravlja na radu znatno je osuvremenjeno od sredine 1980-ih te je uspostavljen okvir za upravljanje rizicima za sigurnost i zdravlje na radu. To je zakonodavstvo, o kojem su države članice, vlade i socijalni partneri postigli dogovor, sveobuhvatno.

¹ Godišnje se u EU-u zabilježi više od 3 000 nesreća na radu sa smrtnim posljedicama, više od 230 000 teških nesreća na radu i oko 180 000 smrtnih slučajeva zbog bolesti povezanih s radom.

² EU-OSHA – Europska agencija za sigurnost i zdravlje na radu, Sigurnost i zdravlje na radu u Europi: stanje i trendovi 2023. Dostupno na: <https://osha.europa.eu/en/publications/occupational-safety-and-health-europe-state-and-trends-2023>

Nesreće na radu, što uključuje incidente na radu sa smrtnim posljedicama i bez smrtnih posljedica te one povezane s poslom ili one nastale tijekom putovanja na posao i s posla, i dalje su glavni pokazatelj rezultata u području sigurnosti i zdravlja na radu u okviru javne politike i u očima šire javnosti. U razdoblju od 1998. do 2019. stopa nesreća na radu bez smrtnih posljedica pala je za 58 % na razini EU-a, a stopa nesreća na radu sa smrtnim posljedicama u istom se razdoblju smanjila za 57 %. Ključni razlozi za ta smanjenja bile su poboljšane organizacijske, tehničke i zdravstvene preventivne mjere, zajedno s gospodarskim kretanjima³ i promjenama u radnoj snazi. Međutim, pozornost bi trebalo posvetiti teškim nesrećama bez smrtnih posljedica jer one čine znatan dio financijskog opterećenja i opterećenja u pogledu ljudskih resursa⁴.

Kretanje ukupnog broja nesreća na radu bez smrtnih posljedica i stopa učestalosti (nesreće na 100 000 radnika), 1998. i 2019. – Eurostat⁵

Vidljiva je slična tendencija smanjenja broja **službeno priznatih profesionalnih bolesti** kao pokazatelja ishoda u području zdravlja (smrtni slučajevi i bolesti) povezanih s izloženošću na mjestu rada. Tom

³ U četirima glavnim sektorima: poljoprivredi, prerađivačkoj industriji, građevinarstvu i prijevozu, u kojima je bilo zaposleno nešto manje od 40 % radne snage (1998. i 2019.), zbog čega je riječ o ključnim pokazateljima.

⁴ Tijekom 2019. godine 232 892 nesreće na radu dovele su do izostanka s posla duljeg od tri mjeseca ili prouzročile trajnu nesposobnost za rad, u usporedbi s 3 008 nesreća sa smrtnim posljedicama.

⁵ Podaci za 1998.: Statistika u kratkim crtama, tema 3-16/2001: [Eurostat: Accidents at work in the EU 1998-1999](#). Podaci za 2019.: [Eurostat: Accidents at work by sex and severity \(NACE Rev. 2 activity Total\)](#); [Non-fatal accidents at work by NACE Rev. 2 activity and sex](#)

smanjenju pridonijele su tehničke preventivne mjere i prelazak radne snage u sektore s manjom količinom „tradicionalnih” izloženosti⁶.

Tijekom posljednjih 15 godina **struktura radne snage** znatno se promijenila. S obzirom na sve veći postotak zaposlenih žena, koji se povećao sa 61,2 % u 2005. na 67,9 % u 2019., kao i na sve veći udio starijih radnika⁷, bilo je nužno i iznimno važno provesti organizacijske i tehničke prilagodbe. Statistički podaci svjedoče i o sve većem broju **stranih radnika**, pri čemu se oko 12 % radne snage u EU-u sastoji od različitih skupina mobilnih radnika koji dolaze iz država članica EU-a i onih izvan EU-a, što čini oko 23 milijuna osoba. Većina zanimanja razvila se na način da sada zahtijevaju **višu razinu vještina i obrazovanja**, pri čemu je udio zanimanja za koja je potrebno tercijarno obrazovanje u razdoblju od 2005. do 2020. porastao s 24,9 % na 36,4 %.

Pojačana nastojanja na globalnoj razini usmjerena na poboljšanje sigurnosti i zdravlja na radu potporu dobivaju od međunarodnih organizacija kao što su Međunarodna organizacija rada, Svjetska zdravstvena organizacija, Međunarodno udruženje za socijalnu sigurnost, Ujedinjeni narodi, Međunarodna komisija za medicinu rada i Međunarodno udruženje inspektorata rada, koje postavljaju opće ciljeve i razvijaju zajedničke alate za promatranje te osmišljavaju mjere za praktično poboljšanje stanja u cijelom svijetu. Etička pitanja u međunarodnim lancima opskrbe dovela su do toga da poduzeća i nevladine organizacije dobrovoljno počnu primjenjivati poboljšane okvire.

Udio zanimanja za koja je potrebno tercijarno obrazovanje u razdoblju od 2005. do 2020. porastao je s 24,9 % na 36,4 %

Područja u kojima postoji stagnacija

Postoje područja u kojima podaci upućuju na izostanak napretka. **Tradicionalni rizici za sigurnost i zdravlje na radu** kao što su nesreće, buka, vibracije, prašina, kemijski i biološki agensi te ekstremne temperature i dalje predstavljaju znatnu prijetnju jer se udio radnika koji su im izloženi nije promijenio od 2005.⁸

Izostanak napretka vidljiv je i u **provedbi i izvršavanju** povezanog zakonodavstva, uz razlike u kapacitetima infrastrukture za sigurnost i zdravlje na radu na nacionalnoj razini među državama članicama EU-a. U razdoblju od 2010. do 2020. inspektorati rada obavili su u prosjeku dva milijuna inspekcijskih pregleda godišnje u približno 22 milijuna poduzeća u EU-u, no broj tih pregleda kontinuirano je opadao tijekom godina⁹. Osiguravanje usklađenosti s pravnim okvirom za sigurnost i zdravlje na radu te praćenje s njim povezanih statističkih podataka dodatno komplicira sve veći udio „**nestandardnih**” **oblika rada** (rad na nepuno radno vrijeme, privremeni rad, sezonski rad, samozapošljavanje, rad od kuće, rad na izdvojenom mjestu rada). Ključna jest značajka niza tih vrsta zaposlenja **manje jasan odnos između poslodavca i radnika**¹⁰. Budući da se rad u nekima od tih slučajeva **ne odvija u poslovnim prostorima poslodavca**, takva nestandardna mjesta rada često nemaju osnovne uvjete za osiguravanje sigurnosti i zdravlja na radu te odgovarajuće pomoćne ili digitalne alate.

Podaci pokazuju i da se brojna poduzeća, posebno mikropoduzeća i mala poduzeća, te samozaposlene osobe često suočavaju s **poteškoćama u ispunjavanju složenijih zadaća povezanih sa sprječavanjem rizika** (npr. kad je riječ o psihosocijalnim, kemijskim, biološkim, optičkim i elektromagnetskim rizicima) zbog nedostatka resursa i stručnog znanja te nedovoljne osviještenosti¹¹. Neke države članice EU-a postavile su

⁶ Eurostat: [Experimental European Occupational Diseases Statistics](#) i [Eurostat: Occupational diseases statistics](#)

⁷ Povećanje s 11,1 % u 2005. na 18,4 % u 2021.

⁸ Ovisno o zanimanju i sektoru, od 15 % do 30 % radnika izloženo je takvim rizicima (Europsko istraživanje o radnim uvjetima, EWCS). [EU-OSHA – Vizualizacija podataka iz ESENER-a](#), usporedba podataka iz 2014. i 2019.

⁹ Europska konfederacija sindikata (EKS) (28. travnja 2021.). *Huge fall in labour inspections raises Covid risk*. Dostupno na: <https://www.etuc.org/en/pressrelease/huge-fall-labour-inspections-raises-covid-risk>

¹⁰ Tijekom 2019. otprilike 77 % radnika radilo je u poslovnim prostorima poslodavca, 5 % od kuće, 9 % u poslovnim prostorima klijenata i 8 % na promjenjivim mjestima rada. S početkom pandemije bolesti COVID-19 tijekom 2020. udio radnika koji rade od kuće više se nego udvostručio; u 27 država članica EU-a povećao se s 5,4 % u 2019. na 13,4 % u 2021. [Eurostat: Employed persons working from home as a percentage of the total employment, by sex, age and professional status \(%\)](#)

¹¹ EU-OSHA – Europska agencija za sigurnost i zdravlje na radu, *Treće izdanje Europskog istraživanja poduzeća o novim rizicima i onima u nastajanju (ESENER 2019.): pregledno izvješće o upravljanju sigurnošću i zdravljem na europskim radnim mjestima*, 2022. (poglavlje 5. „Pokretači upravljanja sigurnošću i zdravljem na radu i prepreke takvom upravljanju”, str. 64. – 81.). Dostupno na: <https://osha.europa.eu/en/publications/esener-2019-overview-report-how-european-workplaces-manage-safety-and-health>

izričite ciljeve u svrhu dopiranja do mikropoduzeća i malih poduzeća te samozaposlenih osoba, koji često predstavljaju velik izazov za tijela za izvršavanje zakonodavstva kad je riječ o nadzoru.

Promjene u radnoj snazi vidljive su na sektorskoj razini i na razini zanimanja. Povećao se udio radnih mjesta u **administrativnim zanimanjima** (na uredskim, stručnim, rukovodećim poslovima i sl.) te u **zanimanjima koja su usmjerena na klijenta i onima povezanim s komunikacijskim djelatnostima**¹². Ta su kretanja dovela do premještanja rizikâ u područje **psihosocijalnih i emocionalnih izazova**, koji su često popraćeni **nižim razinama tjelesne aktivnosti**. U određenim sektorima tri glavna aspekta, konkretno „teški klijenti”, „loša komunikacija” i „dugo radno vrijeme”, predstavljaju psihosocijalno opterećenje s kojim se suočavaju brojni radnici¹³. Zajedno s dugotrajnim razdobljima sjedenja, ti su izazovi postupno i u velikoj mjeri doveli do preusmjeravanja pozornosti sa sigurnosnih rizika na zdravstvene rizike.

Povećanje udjela „nestandardnih” oblika rada dovodi do manje jasnog odnosa između poslodavca i radnika te predstavlja izazov za praćenje i provedbu propisa u području sigurnosti i zdravlja na radu.

Uobičajeni ergonomske rizici i dalje su glavni razlog za zabrinutost u pogledu sigurnosti i zdravlja na radu, a tijekom godina nije zabilježeno znatnije poboljšanje u tom području. Od 40 % do 75 % radnika obuhvaćenih Europskim istraživanjem poduzeća o novim rizicima i onima u nastajanju (ESENER) i Europskim istraživanjem o radnim uvjetima (EWCS) navodi izloženost takvim rizicima kao dio svojeg zanimanja (ponavljajući pokreti šaka/ruku, zamorni i bolni položaji, pomicanje teškog tereta itd.).

Unatoč raznim istraživanjima, u nekima od kojih je sudjelovala EU-OSHA, koja su provedena u svrhu procjene učinka bolesti povezanih s radom, uključujući financijsko opterećenje koje iz njih proizlazi, **odnos između rada i teških bolesti** u populaciji odraslih osoba (kardiovaskularne bolesti, rak, mišićno-koštani poremećaji, plućne bolesti, oštećenje sluha) i dalje je predmet intenzivnih znanstvenih rasprava. **Element posla koji se može pripisati bolestima** i dalje je sporan, iako mjera u kojoj je sporan ovisi o odnosu koji se promatra¹⁴. Međutim, postoji jasna veza između **radnih uvjeta i socioekonomskog statusa** kao glavnog uzroka kratkog očekivanog životnog vijeka i visokog morbiditeta.

Područja koja izazivaju zabrinutost i budući izazovi

Povećanje udjela „nestandardnih” oblika rada dovodi i do sve većeg broja poteškoća u usklađivanju s propisima u području sigurnosti i zdravlja na radu u određenim sektorima i zanimanjima. S obzirom na promjene odnosa između poslodavca i radnika te promjene u odgovornostima obiju strana, buduće mjere mogle bi biti usmjerene na nekoliko aspekata, kao što su **utvrđivanje nove definicije „rada” ili „zaposlenja” i provedba inovativnih intervencija kojima se jamče sigurnost i zdravlje na radu**, kako bi se nadopunila trenutačna usmjerenost na **poboljšanje informacija i jačanje samoodgovornosti**.

Nužno je nastaviti ulagati napore kako bi se s pomoću istraživanja i statističkih podataka dobio jasniji uvid u **neprijavljeni rad ili nezakonito zapošljavanje**. Iako je cjelokupna situacija u pogledu sigurnosti i zdravlja na radu u tim područjima uglavnom nepoznata, radni uvjeti općenito se smatraju lošijima u usporedbi s onima radnika s redovitim ugovorima o radu. Alternativni pristupi istraživačkim metodama i inicijativama djelovanja te obnovljena suradnja s nacionalnim nadzornim tijelima mogu pridonijeti uspješnom uključivanju neprijavljenog rada u studije slučaja i istraživačke studije.

¹² Riječ je o sektorima koji obuhvaćaju djelatnosti „obrazovanja, zdravstvene skrbi i socijalne skrbi” i „trgovine, prijevoza, hrane/smještaja i rekreacije”.

¹³ U skladu s izvješćima EU-OSHA-e o istraživanjima ESENER iz 2014. i 2019., čimbenici rizika povezani s pritiskom zbog vremenskih ograničenja povećali su se u tom razdoblju s 43 % na 45 %, dok je usporedba podataka o postupanju s teškim klijentima/pacijentima/učenicima itd. pokazala povećanje postotka s 56 % na 60 %. [EU-OSHA – Vizualizacija podataka iz ESENER-a](#), usporedba podataka iz 2014. i 2019.

¹⁴ „[N]ije uvijek lako utvrditi da je određena bolest povezana s radom. Naime, postoji čitav niz bolesti koje bi na ovaj ili onaj način mogle biti povezane sa zanimanjem ili radnim uvjetima. S jedne strane, postoje klasične bolesti koje su po prirodi profesionalne bolesti i koje su općenito povezane s jednim uzročnikom te ih je relativno lako utvrditi. S druge strane, postoje različite vrste poremećaja koji nemaju snažne ili posebne veze s nekim zanimanjem i koji se mogu pripisati brojnim različitim uzročnicima.” Enciklopedija MOR-a (pogl. 4.): [Work-related Diseases and Occupational Diseases: The ILO International List](#)

Sve veći udio **radnih zadataka koji uzrokuju ili čak zahtijevaju tjelesnu neaktivnost** jasno je vidljiv u relevantnim zdravstvenim podacima. Tjelesno neaktivan rad može podrazumijevati **dugotrajno sjedenje** i/ili povećane zahtjeve **vizualne i mentalne usredotočenosti** (npr. u slučaju vozača koji moraju pomno pratiti uvjete u prometu tijekom duljih razdoblja). Učinak takve neaktivnosti može se vidjeti u znatnom **povećanju učestalosti određenih raširenih bolesti ili čimbenika bolesti**, kao što je pretilost.

Među državama članicama EU-a i dalje se mogu primijetiti **znatne razlike** u pogledu nekoliko radnih uvjeta. U skladu s podacima koji se temelje na samoprocjeni rizikâ koju provode radnici, istočne države članice ostvaruju lošije rezultate u pogledu fizičkih rizika na radu, dobrobiti radnika i očekivanog radnog vijeka radnika u smislu predviđenih zdravstvenih sposobnosti. Slijede ih južne države članice, dok države članice iz srednje, zapadne i sjeverne Europe ostvaruju bolje rezultate. Kad je riječ o **psihosocijalnim rizicima**, situacija je obrnuta jer su u državama članicama iz srednje, zapadne i sjeverne Europe bilježi najveće radno opterećenje.

Buduća rješenja za suočavanje s izazovima koji proizlaze iz novih oblika rada mogla bi biti usmjerena na utvrđivanje nove definicije „rada” ili „zaposlenja” i na proširivanje obuhvata državnih intervencija kako bi se zajamčili sigurnost i zdravlje na radu.

Zbog **etičkih pitanja koja se odnose na nepravednu raspodjelu rizika za sigurnost i zdravlje na radu u globalnim lancima opskrbe MOR** je sigurnost i zdravlje na radu proglasio jednim od temeljnih načela i prava na radu¹⁵. Iako su važne aktivnosti i inicijative (sporazumi, konvencije, vladini i poslovni programi) utjecale na cjelokupnu situaciju, njihov je učinak na međunarodnoj razini i dalje ograničen. Podaci upućuju na to da **poduzeća iz EU-a eksternaliziraju u zemlje u razvoju industrijske djelatnosti i usluge s visokim stupnjem rizika za sigurnost i zdravlje na radu**, kao što su rudarstvo, metalurški postupci i obrada opasnog otpada, kemikalija i tekstila. Potrebno je poduzeti sveobuhvatnija i usklađenija djelovanja kako bi se na globalnoj razini osigurali prikladni, sigurni i zdravi radni prostori i uvjeti.

Najnovije informacije i podatke o sigurnosti i zdravlju na radu u Europi možete pronaći u **alatu za vizualizaciju podataka Barometar za sigurnost i zdravlje na radu**: <https://visualisation.osha.europa.eu/osh-barometer/>

Taj alat pruža informacije o velikom broju pokazatelja u pogledu sigurnosti i zdravlja na radu, kao što su nesreće na radu, profesionalne bolesti i dobrobit radnika te radni uvjeti i prevencija. U njemu se predstavljaju i nacionalna tijela nadležna za sigurnost i zdravlje na radu te nacionalne strategije u tom području, kao i informacije o gospodarstvu i sektorima te informacije o kapacitetima za provedbu.

Korisnici mogu vizualizirati i uspoređivati podatke o zemljama te izrađivati grafičke prikaze i preuzimati izvješća o svim podacima po zemlji. Barometar za sigurnost i zdravlje na radu redovito se ažurira novim pokazateljima, podacima, publikacijama i funkcijama.

Glavni autor: Lothar Lieck - Europska agencija za sigurnost i zdravlje na radu (EU-OSHA).

Suautori i doprinositelji: Ioannis Anyfantis, Xabier Irastorza, Lorenzo Munar, Birgit Müller, Malgorzata Milczarek, William Cockburn, Andrew Smith - Europska agencija za sigurnost i zdravlje na radu (EU-OSHA).

Ni Europska agencija ni osobe koje djeluju u njezino ime nisu odgovorne za način upotrebe navedenih informacija.

© Europska agencija za sigurnost i zdravlje na radu, 2024

Umnožavanje je dopušteno pod uvjetom da se navede izvor.

Za svaku uporabu ili reprodukciju fotografija ili drugog materijala koji nije zaštićen autorskim pravom EU-OSHA-e potrebno je zatražiti dopuštenje izravno od nositelja autorskih prava.

¹⁵ MOR: Fundamental Principles and Rights at Work: [International Labour Conference adds safety and health to Fundamental Principles and Rights at Work](#) and [Conventions and Recommendations](#)